

NICOLAE IORGA ȘI ÎNCEPUTURILE UNIVERSITAȚII POPULARE BOTOȘANI

ȘTEFAN CERVATIUC

În cadrul activității multilaterale a lui Nicolae Iorga, orașul său natal, Botoșani, a ocupat, după cum era și firesc, un loc aparte. În afară de faptul că a scris studii speciale despre acest oraș, N. Iorga a sprijinit personal mișcarea culturală botoșăneană prin colaborarea la revistele locale (cărora nu odată le-a dat sfaturi prețioase), prin susținerea morală și materială a oricăror inițiative luate pe plan local, prin venirea sa la Botoșani unde a conferențiat de foarte multe ori asupra unor subiecte variate etc.

În sprijinul celor afirmate mai sus menționăm volumele „Inscripții botoșănene“ 1905, „Breasla blănarilor din Botoșani“, „Istoria românilor în chipuri și icoane“ cu un capitol special intitulat „Un oraș românesc, Botoșani“, etc., iar în ceea ce privește îndrumările date de N. Iorga revistelor din Botoșani, un exemplu semnificativ, dar nu singurul, este articolul său din „Revista Moldovei“ ce apărea aici, articol referitor la „Revistele regionale“ : „Cred că ați greșit intitulând revista d-voastră mai larg, dar mai vast „Revista Moldovei“. Înțeleg și am aprobat întotdeauna orientările pe regiuni, însă într-adevăr pe regiuni... Datoria unei reviste regionale nu e de a înfățișa viața generală în reducțiunea firească a unui interes local ci de a vădi culturii generale, ceea ce viața locală îi poate da și ceea ce are dreptul să-i ceară. Aici este numai sfatul unei experiențe și rog ca el să nu fie confundat cu pretențiile unei teorii, cu atât mai mult cu cât multe din aceste sfaturi au servit și pînă acum drept îndrumare acestei reviste.“¹

În cadrul general al vieții culturale botoșănene ținerea conferințelor de popularizare a celor mai noi și variate cunoștințe avea o veche și bogată experiență; această activitate începînd a fi oarecum mai organizată odată cu înființarea Ateneului din Botoșani la sfîrșitul secolului trecut. Între anii 1890—1912 la Botoșani, au fost invitați și au conferențiat I. L. Caragiale, A. D. Xenopol, I. Slavici, G. Coșbuc, N. Iorga și alți reprezentanți de seamă ai științei și culturii românești.

¹ N. Iorga „Revistele regionale“, în „Revista Moldovei“, an IV nr. 8-9 decembrie 1924 — ianuarie 1925.

sfat și citire care prefigura oarecum viitoarea Universitate populară și în care se organizau conferințe săptămânale, lecturi, recitări și coruri. Ea a primit din partea inițiatorilor numele de N. Iorga, membrii ei, pe lângă celelalte activități, ocupându-se și de colecționarea operelor savantului, înființând astfel o bibliotecă ce a ajuns în anul următor să aibă peste 6.000 de volume. În legătură cu înființarea casei și cu activitatea acesteia, N. Iorga a trimis organizatorilor următoarea scrisoare³: „*Scumpii mei domni, numai îngrămădirea îndatoririlor mele m-a împiedicat de a-mi face plăcuta datorie, mulțumindu-vă pentru întemeierea casei de citire pe numele meu. Fie spornică opera ieșită din bunul d-voastră gând! Primiți vă rog asigurarea prieteniei mele*“.

Însă cea mai însemnată realizare a Asociației foștilor elevi ai liceului „Laurian“ a fost, desigur, înființarea la Botoșani a Universității populare. „Revista Moldovei“ nr. 819 din decembrie 1924 — ianuarie 1925 scria, referitor la aceasta: „Botoșanii fiind un vechi și remarcabil centru cultural în nordul Moldovei, având foarte multe școli secundare, cu un corp profesoral destul de select, se înțelege de la sine că înființarea unei universități populare nu era decât o chestie de inițiativă și curaj. Inițiativa a luat-o „Comitetul Asociației foștilor elevi ai liceului „Laurian“ în frunte cu venerabilul său președinte, d-nul profesor N. Răutu, iar curajul de a o organiza l-a avut eruditul și distinsul nostru coleg A. Iacobeanu“.

Solicitându-i-se și de astă dată adeziunea ca noua instituție de cultură să-i poarte numele, să participe la inaugurare și să țină cu această ocazie câteva prelegeri, N. Iorga răspunde lui A. Iacobeanu cu următoarea scrisoare:

„*Vălenii-de-Munte*
6 ilie 1924

Scumpe Dle Iacobeanu,

Primesc, mulțămind pentru cinstea ce-mi faceți, pentru o dată de la începutul lui Decembrie. Aș putea face între Joi dimineața și Vineri seara patru conferințe despre Istoria sufletului omenesc.

Primește, te rog, cele mai bune salutări amicale.

n. iorga

Voi fi la Botoșani Simbătă dimineața⁴ și mulțumesc pentru buna ospitalitate“.

Stabilirea datei inaugurării cursurilor Universității botoșănene a prilejuit un nou schimb de scrisori între savant și A. Iacobeanu.

Într-una din acestea Iorga scria:

„24 noiembrie
1924

³ Scrisoarea este publicată în „Revista Moldovei“, an III, nr. 8—9, decembrie 1923 — ianuarie 1924.

⁴ Într-un P.S. Iorga se referă la venirea sa spre a participa la prima întrunire a membrilor Asociației, fixată pentru 12 iulie 1924.

Scumpe dle Iacobeanu,

De Sf. Nicolae nu s-ar putea, și nici într-o Joi-Vineri. Mai curînd într-o Duminecă și Luni, să zicem cele care vin după acea zi.

În așteptarea de a te revedea, te rog să crezi în sentimentele de prietenie ce-ți port.

n. iorga

Aș vrea să plec Duminecă seara.“

Inaugurarea Universității Populare „N. Iorga“ din Botoșani s-a făcut în dimineața zilei de 27 decembrie 1924, la teatrul „M. Eminescu“ din localitate, festivitățile fiind prezidate de savant care a și ținut 3 conferințe cu tema „Istoria sufletului omenesc“.

În ziua următoare, 28 decembrie, N. Iorga împreună cu prof. Tiberiu Crudu, deasemenea un animator al vieții culturale botoșănene, publicist și autor al mai multor cărți, au vizitat mănăstirea Coșula unde savantul a găsit 5 volume mari de manuscrise pe care le-a luat pentru Academie, o mulțime de alte cărți de valoare incontestabilă, a descoperit pictura vechi în frescă a pereților, a descifrat toate inscripțiile de la uși, din vechile chilii, de pe pietrele funerare și de pe odoare, și le-a copiat⁵. Se pare însă că Iorga a rătăcit aceste note sau le-a uitat la Botoșani, căci, imediat, la 30 decembrie, el îi scrie iar lui A. Iacobeanu :

*„30 Decembrie
1924*

Scumpe coleg și prieten,

Mulțumindu-ți pentru așa de buna primire, din partea Dtale, a soției și a cumnatei Dtale, vă trimet, și în numele soției mele, cele mai bune urări de Anul Nou. Aducă-vă tot ceia ce cu prisosință meritați.

Primește te rog cele mai amicale salutări.

n. iorga

Cred că au rămas pe birou notele de la Coșula luate de mine și de D. Crudu. Dacă s-ar fi pierdut, te rog a cere dlui Crudu copia lor.“

Din programul prelegerilor ținute în primii 5 ani de activitate ai Universității populare botoșănene se vede că aici au conferențiat, alături de Iorga, și alte eminente personalități ca I. Simionescu, Emil Severin, O. Onicescu, M. Ciucă, Simion Sanielevici, I. Iacobovici, L. Daus, ș.a., toți botoșăneni, foști elevi al liceului.

Urmărind în întregime acest program se poate vedea că unele subiecte tratate de aceștia acum 50 de ani își mențin și astăzi actualitatea și ne putem da mai bine seama de nivelul ridicat științific pe care l-a avut Universitatea populară din Botoșani încă de la înființare. Iată prelegerile care s-au ținut în acești primi 5 ani :

⁵ Vezi articolul „O vizită la Mănăstirea Coșulii“ în „Revista Moldovei“ nr. 8—9, decembrie 1924 — ianuarie 1925, Botoșani.

„Universitatea Populară „N. Iorga“
 înființată de
 Asociația foștilor elevi ai liceului „Laurian“
 — Botoșani —
Prelegerile ținute în anul I-ii
 1924—1925

- D-1 Profesor N. Iorga, despre Istoria sufletului omenesc (3 prelegeri),
 D-1 Gh. Tașcă, despre Criza economică și monetară (o prelegere),
 D-1 I. Sin-Giorgiu, Drama clasică germană (3 prelegeri),
 D-1 L. Dauș, Drumul Singelui (o prelegere),
 D-1 N. N. Răutu, Din Psihologie (13 prelegeri),
 D-1 Dr. H. Vasiliu, despre Cele trei ciume moderne (4 prelegeri),
 D-1 E. Giurgea, despre Basarabia noastră (o prelegere),
 D-1 Dr. I. Simionescu, Evoluția pământului (4 prelegeri),
 D-1 O. Onicescu, Rosturile științei în prefacerile lumii moderne (3 prelegeri),
 D-1 T. Crudu, Ideile conducătoare în epoca de renaștere a poporului român (2 prelegeri),
 D-1 Dr. I. Iacobovici, despre Cancer (o prelegere),
 D-1 Dr. E. Severin, Petrolul sintetic (o prelegere),
 D-1 N. Răutu, Înfruirea Apusului asupra culturii și a literaturii române (5 prelegeri).
 D-1 A. Iacobeanu, Tragedia clasică franceză (4 prelegeri),
 D-1 I. Iacovlov, despre Drept și Dreptate (2 prelegeri),
 D-1 Dr. S. Lustgaren, despre Bolile grave locale și generale ce se pot evita printr-o igienă riguroasă a gurii (o prelegere),
 Pr. Hr. Deliu, profesor, despre Revelația divină (2 prelegeri).

Prelegerile ținute în anul al II-lea
 1925—1926

- D-1 Profesor Dr. I. Simionescu, despre Țara mea (3 prelegeri),
 D-1 Căpitan A. I. Gheorghiu, despre Orașul și județul Botoșani în trecut și despre Bucovina istorică (2 prelegeri),
 D-1 Eugeniu Giurgea, despre Producțiunea și consumațiunea alcoolului în România, în comparație cu alte țări (2 prelegeri),
 D-1 Dr. N. D. Lăbușcă, despre Concepțiile politice ale secolului al XVIII-lea și despre Problemele sociale de după războiu (2 prelegeri),
 D-1 Dr. H. Vasiliu, despre Eugenia Națiunii (o prelegere),
 D-1 N. Răutu, din Istoria Literaturii Române (6 prelegeri),
 D-1 N. Gheorghiu, despre Farmacia ca artă și știință în ajutorul sănătății publice (2 prelegeri),
 D-1 A. Iacobeanu, despre Comedia clasică franceză (2 prelegeri),
 D-1 Dr. E. Severin, despre Aerul lichid (o prelegere),
 D-1 Ștefan Praporgescu, Filiațiunea naturală (o prelegere),
 D-1 Dr. Tauber, despre Vindecarea boalelor prin razele solare,

D-1 maior C. Serghievici. Știința în serviciul războiului (o prelegere),

D-1 Octav Onicescu, despre Problema păcii (o prelegere).

*Prelegerile ținute în anul al III-lea
1926—1927*

D-1 Profesor N. Iorga, despre Trecutul Botoșănean,

D-1 Octav Halunga, profesor : Știința astrelor și Flammarion. Locul nostru în Univers. Progresul realizat în cunoașterea Universului (3 prelegeri),

D-1 N. Răutu, profesor, din Istoria Literaturii Române (10 prelegeri).

D-1 Căpit. A. I. Gheorghiu, despre Basarabia Istorică,

D-1 Eugen Giurgea : Numărul și salarizarea funcționarilor de Stat în România, înainte și după războiu (2 prelegeri),

D-1 Th. V. Ionescu, Profesor universitar, despre Radiațiuni cosmice.

D-1 Dr. I. Simionescu, Profesor universitar, despre Mări și Oceane (3 prelegeri),

D-1 Profesor universitar Dr. M. Ciucă, despre Tuberculoză și mijloace de combatere (2 prelegeri),

D-1 Profesor universitar S. Sanielevici, despre Geneza Mecanicii moderne,

D-1 Profesor universitar Ion Sin-Giorgiu, despre Faust (3 prelegeri),

D-1 D. D. Hangan, avocat, din Economia Politică (2 prelegeri),

D-1 A. Iacobeanu, despre Lirica romantică franceză (2 prelegeri),

D-1 Profesor universitar Octav Onicescu : Națiunea și Liga Națiunilor,

D-1 I. N. Grigoriu, Director Băncii Federale : Rolul asociațiunii în producția avuțiilor (2 prelegeri),

D-1 Oreste Elvădeanu, învățător-director : Vegetarismul sau alimentația naturală a omului,

D-1 Profesor universitar Dr. I. Iacobovici : Transplantările libere de țesuturi și organe,

*Prelegerile ținute în anul al IV-lea
1927—1928*

D-1 Profesor N. Iorga : Ce este un oraș,

D-1 Maior C. Serghievici : Considerațiuni asupra problemelor apărării noastre naționale. — Ce sîntem și ce ar trebui să fim din punct de vedere militar,

D-1 N. Răutu, din Istoria Literaturii Române (9 prelegeri),

D-1 Ștefan Cernăuțeanu : Viața și Opera lui Shakespeare (3 prelegeri),

D-1 Dr. H. Vasiliu : despre Viață și Moarte. Longevitate. (2 prelegeri),

D-1 Profesor Th. V. Ionescu : Transmiterea imaginilor la distanță,

D-1 Tiberiu Crudu : Însemnătatea istorică a țărănimii noastre,

D-1 Profesor I. Simionescu : Carpații (3 prelegeri),

- D-1 Profesor S. Sanielevici : Rolul Matematicii în Știință,
 D-1 N. Zaharia profesor : Omul preistoric,
 D-1 Ioan L. Ciomac : Probleme din agricultura Transilvaniei,
 D-1 Profesor Dr. M. Ciucă : Activitatea organizațiunii de igienă a
 Societății Națiunilor (2 prelegeri),
 D-1 C. Tufescu, profesor : Evoluția concepției despre materie (2 pre-
 legeri),
 D-1 Profesor Octav Onicescu, despre Henry Ford,
 D-1 Horia Carp : Spiritul educativ al câtorva legende biblice,
 D-1 Inginer M. Zorie : Apa. Originea și Captarea,
 D-1 A. Iacobeanu : Legende bretone,
 D-1 Profesor Dr. E. Severin : Isvoare de energie în România (2 pre-
 legeri),

Programul prelegerilor pe anul

1928—1929

Decembrie 1928

D-1 M. Manoilescu, fost subsecretar de Stat, Duminecă, 9 Decembrie :
 Criza de ideal.

Ianuarie 1929

D-1 Dr. I. Popescu-Sibiu va ține următoarele 3 prelegeri asupra Psi-
 hanalizei :

- 1) Joi, 10 ianuarie : Analiza fenomenelor sufletești.
 - 2) Luni, 14 ianuarie : Visele. Viața afectivă și sexuală în raport cu
 turburările mentale.
 - 3) Joi, 17 ianuarie : Tratatamentul psihonevrozelor prin psihanaliză.
- D-1 N. Zaharia, profesor, Luni 21 Ianuarie : din Viața sălbatecilor
 Australieni (cu proiecțiuni),
 D-1 N. Voinescu, profesor și director de bancă, Vineri 25 Ianuarie,
 Naționalismul în viața economică,
 D-1 E. Giurgea, joi 31 ianuarie : Așezările etnice din Basarabia în
 ultimul timp.

Februarie 1929

D-1 E. Giurgea, vineri I-ii februarie : Viața Românilor cari au trăit
 în Rusia sovietică în 1917,

D-1 Profesor Dr. I. Simionescu, joi, vineri și sâmbătă, 7, 8 și 9 fe-
 vruarie : Dobrogea (cu proiecțiuni),

D-1 Dr. M. Căhănescu, luni 11 februarie : Cum vindecăm,

D-1 N. Rutu, profesor, joi 14 și 21 februarie : din Istoria Literaturii
 Române. (continuare),

D-1 N. Zaharia, profesor, luni 18 februarie : din Viața primitivelor
 populațiuni americane (cu proiecțiuni),

D-1 Maior C. Serghievici, luni 25 februarie : Războiul viitorului —
 războiul chimic,

D-1 Octav Halunga, profesor, miercuri și joi, 27 și 28 februarie :
 1) Origina și formarea sistemului nostru solar. 2) Descartes.

Martie 1929

D-1 N. Zaharia, luni 4 martie : Viața în pădurile Africei ecvatoriale (cu proiecțiuni),

D-1 N. Răutu, profesor, joi 7 și 21 martie : din Istoria Literaturii Române (continuare),

D-1 Horia Carp, luni 11 martie : Evanghelia educativă,

D-1 Profesor Dr. M. Ciucă, joi și vineri 14 și 15 martie. Subiectul se va anunța la timp,

D-1 Profesor Dr. Emil Severin, luni 18 martie : Arta în Natură (cu proiecțiuni),

D-1 A. Iacobeanu, miercuri 20 martie : Poezia simbolistă franceză.

După cum se vede din acest program, N. Iorga, în afara prelegerilor despre „Istoria sufletului omenesc“ ținute la 27 decembrie 1924, a mai vorbit despre „Trecutul botoșănean“ în anul al III-lea, 1926—1927, mai precis la data de 12 decembrie 1926. Cronica ziarului local „Informatorul“ din 19 decembrie 1926, referindu-se la această conferință, arăta că Iorga a vorbit despre formarea orașului Botoșani, despre satul Popăuți, și vechea curte de alături, despre ce frumuseți artistice cuprinde acest monument istoric și a lansat ideea creării unui muzeu în care să se adune obiecte și documente ce formează mărturia trecutului botoșănean.

Între altele fie spus, Iorga și-a exprimat de multe ori regretul că la Botoșani n-a existat și nu există din partea oficialităților vre-o preocupare pentru stringerea și conservarea documentelor și a celorlalte dovezi referitoare la istoria orașului și județului, deci pentru crearea unei arhive a statului și a unui muzeu. Menționăm în acest sens doar articolul „Trecut botoșănean“ publicat de el în „Revista Moldovei“ la 1 ian. 1922 și în care spunea : „Acum cițiva ani, în amintirea faptului uitat de botoșănenii de azi că m-am născut acolo dintr-o veche familie botoșăneană și am copilărit în acel frumos și romantic oraș, am cercetat știrile despre istoria Botoșanilor și am avut norocul să găsesc în arhivele familiei Callimachi din apropiere, ca și aiurea, o seamă de informații care înfățișau o viață originală, plină de luptă și mișcare, mult înaintea altor centre urbane ale Moldovei... Adug că în ultima mea călătorie la Botoșani am găsit la Primărie după distrugerea vechilor arhive, un registru școlar foarte interesant din care am dat câteva extrase... Peste vre-o doi ani am găsit însumi, în arhivele din Iași, alte acte botoșănene după 1821... Oare va veni odată vremea ca botoșănenii culți să înțeleagă de ce în Apus nu e oraș cît de mic unde să nu se poarte cu iubire grija trecutului local?“.

Crearea la Botoșani, prin grija organelor de partid, a modernului muzeu a cărui inaugurare o sărbătorim astăzi, demonstrează fără tăgadă că vremea invocată de marele savant a sosit.

De asemenea din program se constată că și în cel de al IV-lea an de funcționare a Universității, Iorga din nou a venit la Botoșani și a conferențiat pe tema : „Ce este un oraș“ ?.

Privitor la această din urmă, dar nu ultimă, prelegere pe care a ținut-o la Botoșani, N. Iorga îi scrie prietenului său A. Iacobeanu următoarea scrisoare :

„10 noiembrie
1927

Scumpe prietene,

Pot veni la 12 Decembrie.

Cînd e vorba de Botoșani, orașul care nu m-a votat niciodată, nu se poate să nu alerg la prima chemare.

Primește, te rog salutările mele.

n. iorga

Subiectul : „Ce este un oraș ?“.

Este adevărat că ori de cîte ori a fost solicitat la Botoșani, N. Iorga a răspuns cu promptitudine, iar botoșănenii care au avut fericirea să-l audieze atunci, păstrează și azi ca pe o amintire de neuitat impresiile și emoțiile pe care numai felul inegalabil al savantului de a conferenția le putea crea.